

Postup při řešení šikany

Školní program proti šikanování (dle Metodického pokynu č.j. 21149/2016)

Vytváření školního programu proti šikanování je dlouhodobý a trvalý proces. Určují ho dva znaky – celoškolský rozměr a zaměření na specifickou prevenci. Aby škola žáky účinně chránila před šikanováním, zapojuje všechny pedagogické pracovníky.

Obecná struktura 13 komponent ve školním programu proti šikanování má univerzální charakter a lze ji použít jako jednotící princip i pro ostatní rizikové chování, a tak vytvořit integrovaný, ucelený preventivní program školy.

Školní program proti šikanování má 13 komponent (hlavních součástí):

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu či opatření a také v jeho průběhu);
2. motivování pedagogů pro změnu;
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;
4. užší realizační tým (zástupce vedení - nejlépe ředitel, třídní učitelé, školní metodik prevence, výchovný poradce);
5. společný postup při řešení šikanování;
6. primární prevence v třídních hodinách;
7. primární prevence ve výuce;
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování;
9. ochranný režim (školní řád, dohledy učitelů);
10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s prevencí a řešením šikany ve škole - na webových stránkách a při třídních schůzkách);
11. školní poradenské služby;
12. spolupráce se specializovanými zařízeními;
13. vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol).

Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- ☒ posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívkou, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; účet např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;
- ☒ kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávisným, pohrdavým tónem;
- ☒ nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- ☒ příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- ☒ skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- ☒ nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- ☒ honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- ☒ rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- ☒ žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- ☒ žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- ☒ při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- ☒ při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- ☒ má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- ☒ působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- ☒ stává se uzavřeným;
- ☒ jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- ☒ jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- ☒ zašpiněný nebo poškozený oděv;

- ☒ stále postrádá nějaké své věci;
- ☒ odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- ☒ mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- ☒ začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- ☒ odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikany:

- ☒ za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- ☒ dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- ☒ dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- ☒ nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ☒ ztráta chuti k jídlu;
- ☒ dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- ☒ dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- ☒ usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- ☒ dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- ☒ dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- ☒ zmínky o možné sebevraždě;
- ☒ odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- ☒ dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- ☒ dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- ☒ dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- ☒ dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- ☒ dítě se vyhýbá docházce do školy;
- ☒ dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Postupy pro vyšetření a řešení šikany

První pomoc při počáteční šikaně:

1. **příjem vstupních informací, první odhad závažnosti a formy šikany** – informovat vedení školy, TUČ, VP a ŠMP, zajistit správný postup šetření šikany (ŠMP+VP), zorientovat se v situaci, nutná ochrana informací a informátora
2. **postup - rozhovor** (podle situace nejlépe dva dospělí – TUČ+ŠMP, TUČ+VP) **s těmi, kteří na šikany upozornili, a s oběťmi** – zajistit soukromí a bezpečí, **z rozhovoru zjistit:** zdroj (kdo přináší informaci), co se stalo (konkrétní popis), komu se to stalo (kdo je oběť), kde se to stalo/děje (popis místa), kdy se to stalo/děje (časové události), kdo čin provedl/provádí (kdo je útočník, je jeden, jejich víc, co udělal), jak čin provedl (precizní popis činů, požitá slova, předměty), proč se to děje (ptáme se spíš svědků než oběti), **precizní záznam z rozhovoru**
3. **nalezení vhodných svědků** – ti, kteří jsou mimo centrum konfliktu, nesouhlasí se šikanou, jsou nezúčastnění

4. **individuální rozhovory se svědky** (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory), vždy individuálně jen s jedním svědkem, výpovědi se mohou lišit, ověříme si tím již získané informace, podpora a zabezpečení ochrany svědka, **písemný záznam**
5. **ochrana oběti** – od prvního okamžiku adekvátní míra ochrany, podpora, zvýšený dohled nad zasaženou třídou, spolupráce se zákonnými zástupci oběti)

6. **Rozhovor s agresorem** – v rámci postupu šetření je posledním rozhovorem, u rozhovoru musí být minimálně 2 dospělí
- agresor by neměl tušit, že se něco vyšetřuje
 - zaskočit ho, nedopřát mu čas na přípravu výmluvy, agresor nesmí zjistit, co kdo řekl - nechat agresora souvisle povídat (zaplete se do vlastní lži), vyžadovat vysvětlení rozporů v jeho monologu, sledovat verbální i neverbální projevy, tón hlasu
 - pokud je agresorů více, mluvit s každým zvlášť, neumožnit domluvu na výpovědi, najít nejslabšího a toho „přitlačit ke zdi“
 - pouze při obtížném vyšetřování lze konfrontovat svědky nebo agresory
 - cílem rozhovoru je ukončení probíhajícího ubližování a oznámení dalšího postupu
 - **zápis rozhovoru**

7. **schůzka vedení školy**: ŘŠ, VP, ŠMP, TUČ – projednání případu a zasaženým umožnit opět dosažení pocitu bezpečí, **udělení adekvátních sankcí** agresorovi, péče o oběť

8. **rozhovor se zákonnými zástupci agresora** – formou výchovné komise (ŘŠ+ŠMP+VP+TUČ) – informace o šetření, výsledku šetření, **návrhu výchovných opatření**, případně doporučení odborné péče, dohoda o neopakování, **zápis z výchovné komise**

9. **rozhovor se zákonnými zástupci oběti** – nikdy ne ve stejnou dobu jako agresor a jeho rodiče, seznámení s výsledky šetření a sankcemi, další spolupráce a podpora k zabezpečení dítěte, doporučení odborné péče, seznámení s opatřeními následné péče o zasaženou třídu

10. **třídní schůzka**
TUČ (je možné přizvat ŘŠ, ŠMP, VP) hovoří ve se zákonnými zástupci všech žáků o tom, co se stalo a co bude následovat **neadresně** - potrestání agresorů, následná péče o celou třídu, ochrana oběti

11. **třídní hodina, práce s celou třídou** – celá třída musí znát výsledky šetření a sankce, hovoříme o nežádoucím jednání, aniž bychom zmiňovali jméno agresora, **otevření tématu ponižování, zneužívání moci, hledání cesty nápravy, monitorování situace ve třídě**

Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;
8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků;
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)

D. Náprava

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

